

12.11.2002

2244/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jorma Kuopus

OPISKELIJAN OIKEUSTURVA YLIOPISTOTUTKIMUKSEN KAUPALLISESSA HYÖDYNTÄMISESSÄ

1
KANTELU

A arvostelee 12.10.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjoituksessa Teknillisen korkeakoulun (jäljempänä myös TKK) viivyttelyä hänen poikansa tekniikan ylioppilas B:n diplomityön "---" hyväksymisessä.

A:n mukaan B oli työskennellyt tutkimusapulaisena Teknillisen korkeakoulun sähkö- ja tietoliikennetekniikan osastolla professori C:n johdolla 1.7.1999-31.12.1999 ----teknologiaohjelmaprojektissa (---). Projektin yhteydessä tehdyn B:n päättötyön oli määrä valmistua vuoden 1999 loppuun mennessä, mutta päättötyön valmistuminen oli viivästynyt ----projektia johtaneesta professorista ja yhteistyökumppanina olleesta yrityksestä johtuen. Erityisesti B:llä oli vaikeuksia saada työhönsä liittyvä havaintoaineisto ajoneuvomittauksista. B, joka vuoden 2000 alusta lukien jatkoi tutkimustaan, on kanteluun liitettyssä kirjoituksessaan lähemmin kuvannut tutkijantyönsä viivästymistä.

B otti kesäkuussa 2000 luottamuksellisesti yhteyden Keksintösäätiön asiamiehiin ja haki 29.6.2000 omistamansa yhtiön nimissä patenttia keksinnölleen Patentti- ja rekisterihallitukselta. B imi keksinnön tehdessään TKK:n tutkijana, jollaista tilannetta työsuhdekeksintölaki (656/67, 1 § 3 momentti) ei A:n mukaan koske. Kanteluun liitetyn muistion mukaan osapuolet neuvottelivat 3.8.2000 B:n diplomityöprojektiin liittyvistä asioista. B jätti diplomityönsä esiversion --- professori C:n arvioitavaksi. Sitä ennen B teki TKK:n innovaatiokeskukselle 30.5.2000 keksintöilmoituksen ja keskuksen johtaja ilmoitti 29.9.2000 TKK:n ottavan haltuun kaikki --- menetelmäkeksintöön ja patenttihakemukseen liittyvät oikeudet.

B:lle ei hänen opinnäytetutkimustyönsä kestäessä A:n mukaan ilmoitettu, että hänelle tutkimustyötä varten luovutetut tiedot olivat salassa pidettäviä. Päättötyöstä olisi voitu poistaa tarvittavilta osin liikesalaisuuskohtat tai julistaa tutkielma TKK:ssa salaiseksi. Sittenkin lokakuussa 2000 tarkoituksena oli, että B:n päättötyön arviointiin olisi osallistunut TKK:n ulkopuolinen yritysedustaja. Lisäksi TKK:n yhteistyökumppanina toiminut yritys ei ollut "kaikin puolin laillisessa tilassa". B oli toiminut siten kuin Keksintösäätiö ja TKK:n innovaatiokeskus halusivat, mutta B:n päättötyötä ei siitä huolimatta ollut hyväksytty. Kantelussa arvostellaan myös opinnäytetyön salassapitokäytännön tulkinnanvaraisuutta.

Nuoren tutkijan tulevaisuus TKK:n piirissä oli asetettu A:n mukaan vaakalaudalle. A kertoo tehneensä --- kantelun myös siksi, ettei vastaava kohtalo osuisi muille tutkijoille ja yrittäjille.

B:n opintoihin ja keksintöön liittyviä seikkoja selvitetään lähemmin kantelun liiteasiakirjoissa. Niiden mukaan TKK ei ollut tehnyt B:n kanssa sopimusta korkeakoulussa syntyvien keksintöjen oikeuksista. B:n ja kantelijan asiamies arvostelee oheen liitettyssä, TKK:n rehtorille 27.9.2000 osoitetussa kirjoituksessaan mm. TKK:n julkisen vallan käyttöä ja TKK:n asiamiehen D:n

menettelyä asiassa.

A täydensi 12.12.2000 kanteluaan vielä poikansa B:n 6.12.2000 allekirjoittamalla valtakirjalla.

2

SELVITYS

2.1

Teknillisen korkeakoulun selvitys ja opetusministeriön lausunto

Teknillisen korkeakoulun rehtori antoi asiassa 20.11.2000 lausunnon. Korkeakoulun lausuntoon oli liitetty TKK:n asiamiehen, OTL D:n (14.11.2000) selvitys sekä nimittämiskirjat 29.11.1999 ja 12.5.2000 B:n määräaikaisista virkasuhteista ja ----yhteistyön projektisopimus 11.12.1994 (---).

Teknillinen korkeakoulu kertoo lausunnossaan, että tekniikan ylioppilas B toimi tutkimusapulaisena 1.7.1999-31.7.2000 --- rahoittamassa tavoitetutkimusprojektissa (---), jossa yhtenä osapuolena oli myös ulkopuolinen yksityinen yritys. Projekti käynnistyi vuonna 1994 ja se vaihe, jossa B oli mukana, 2.3.1998 voimaan tulleella sopimuksella. Projektin kuluessa B oli hakenut patenttia omiin nimiinsä tutkimusprojektin tuloksena syntyneeseen keksintöön, joka ilmeisesti sisältää ulkopuolisen yrityksen liikesalaisuuksia. Ulkopuolinen yritys ei siten ole saanut käyttöönsä rahoittamansa projektin tuloksia ja yritys katsoo, että sen oman teknologian liikesalaisuuden suoja on rikottu. Asian selvittely yrityksen ja B:n välillä on kesken ja johtaa mahdollisesti oikeuskäsittelyihin yrityksen taholta. B valmisteli myös opiskelijana kyseiseen projektiin liittyvää opinnäytetyötä, jonka osalta korkeakoulua on syytetty epäasiallisesta käsittelystä.

Projektia koskevan sopimuksen mukaan korkeakoulu on velvollinen ottamaan projektissa syntyvät tietokoneohjelmat ja keksinnöt haltuunsa. TKK:n mielestä ei ole selvää, että B 1.7.1999-31.7.2000 välisenä aikana olisi ollut yliopiston opettaja tai tutkija, jolla oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain (656/1967) 1 §:n 3 momentin mukaan olisi normaalista työntekijäasemasta poikkeava itsenäinen oikeus tekemäänsä keksintöön. TKK:n innovaatiokeskus oli toukokuussa neuvonut B:tä poikkeuksellisen perusteellisesti eri sopijapuolien velvollisuuksista. B lähettikin innovaatiokeskukselle 30.5.2000 keksintöilmoituksen, minkä jälkeen innovaatiokeskuksessa pidettiin vielä --- neuvottelu.

Tästä huolimatta B ollessaan edelleen TKK:n työntekijänä jätti 29.6.2000 patenttihakemuksen ja sen jälkeen siirsi keksintöoikeutensa vastoin ----sopimuksen nimenomaista kieltoa yhdessä isänsä A:n kanssa omistamalleen yhtiölle, joka ei ole projektin osapuoli. Sitten TKK käynnisti --- lakimiehen avulla selvityksen pelisäännöistä, joita tällaisessa projektissa mm. julkisen rahoituksen vaikutuksesta on noudatettava.

TKK korostaa, että se hoitaa sopimukseen ja immateriaalioikeuksiin liittyvät velvollisuutensa huolellisesti ja myös tutkijoiden edut huomioon ottavalla tavalla. Tutkimustyötä tehdessään B ohjelmointiin perehtyneenä henkilönä oli saanut tarvittavat ohjelmistot ja algoritmit TKK:lta ja tievää'an teknologian ulkopuoliselta yritykseltä. Työtä ohjasi ma. professori C. B jätti --- diplomityönsä alustavan version katsottavaksi professori C:lle mutta ei vielä tuolloin varsinaista diplomityötä tarkastettavaksi. Koska heräsi epäilyksiä ulkopuolisen yrityksen liikesalaisuuksien ja prosessikuvien sisällyttämisestä B:n opinnäytetyöhön, vaati ulkopuolinen yritys kirjeellään 2.10.2000 opinnäytetyön julistamista salaiseksi.

TKK toteaa kuitenkin omaksuneensa sellaisen tulkinnan, että opinnäytetyö on sen salassa pidettäviä tausta-aineistoja lukuun ottamatta viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain

(621/99) 24 §:n 21 kohdan poikkeuksesta huolimatta julkinen asiakirja. TKK:n tiedossa on, että toiset yliopistot, esimerkiksi Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu ja Oulun yliopisto tulkitsevat julkisuuslakia siten, että julkisuuslain 24 §:n 20 kohtaa yksityisestä liike- ja ammattisalaisuudesta olisi noudatettava yliopistollisia opinnäytteitä koskevana pääsääntönä. TKK ilmoitti edellyttävänsä, että B:n opinnäytetyöstä puhdistetaan ulkopuolisen yrityksen liikesalaisuuksina pitämät kohdat. TKK toteaa vielä, ettei patenttiasiansa TKK:n asiamiehenä toiminut oikeustieteen lisensiaatti D ole korkeakouluun palvelussuhteessa eikä mitenkään mukana opinnäyteprosessissa.

Kun B oli patentointikysymykseen liittyen esittänyt epäilyksiä työtä ohjanneen professori C:n puolueettomuudesta, oli TKK siirtänyt vastuun B:n opinnäytetyöstä toiselle professorille.

Korkeakoulu katsoo, että se on toiminut B:n opinnäytetyön käsittelyssä omien sääntöjensä mukaisesti puolueettomasti ja asiallisesti sekä edistänyt B:n opintoja. Lopuksi TKK viittaa ongelmallisesta työsuhtekeksintölaista opettajien ja tutkijoiden osalta käytyyn keskusteluun sekä kertoo laatineensa jo useita vuosia sitten lomakkeita, joilla tutkijat ovat maksullisen palvelutoiminnan turvaamiseksi siirtäneet tarpeellisilta osin oikeutensa tutkimustuloksiin korkeakoululle. TKK ilmoitti pyrkivänsä sovitteluun B:n tapauksessa kaikkia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi.

Opetusministeriö on antanut asiassa lausunnon 18.12.2000. Ministeriön käsityksen mukaan oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain 1 §:n 3 momentin mukaan yliopiston, korkeakoulun tai vastaavanlaisen tieteellisen opetuslaitoksen opettajaa ja tutkijaa ei tässä ominaisuudessaan ole pidettävä laissa tarkoitettuna työntekijänä. Tämä poikkeussäännös koskee kuitenkin vain yliopistojen varsinaisia opettajia ja tutkijoita, mutta ei avustavaa henkilökuntaa.

Ministeriön mukaan B:n asian osapuolilla ei ole ollut selkeää käsitystä työsuhtekeksintölain soveltamisesta TKK:n eri henkilöryhmiin. Palkatessaan B:n tutkimusapulaiseksi ko. projektiin TKK:n olisi tullut selvittää hänelle, mitkä ovat korkeakoulun palkatun henkilökunnan tai opiskelijan oikeudet projektityön yhteydessä mahdollisesti tehtäviin keksintöihin. Vaikka TKK:n mukaan B:llä korkeakoulun työntekijänä ei ole ollut oikeutta saada projektissa tekemäänsä keksintöä omiin nimiinsä, TKK:n innovaatiokeskus oli kuitenkin tarjonnut B:lle oikeuksien siirtosopimusta.

Ministeriö katsoo, että opiskelijoiden oikeusturvan kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää, että kysymyksessä olevan kaltaisiin projekteihin osallistuville selkeästi kerrotaan heidän oikeutensa ja velvollisuutensa. TKK:n tulisi yleensäkin järjestää näistä asioista vastaaville virkamiehille tarvittavaa koulutusta.

Ministeriö toteaa edelleen, että TKK:n omaksuman periaatteen mukaan liikesalaisuuksia sisältävä aineisto on jätettävä opinnäytetyön tausta-aineistoon ja itse opinnäytetyöhön kirjoitetaan asiat siten, että kaikki voidaan julkaista. Koska opinnäytetöiden julkisuusperiaatetta on pidettävä ensiarvoisen tärkeänä, opetusministeriö yhtyy tähän TKK:n käsitykseen.

2.2

A:n ja B:n vastineet

A on vastineessaan 23.1.2001 viitannut toimintaansa korkeakoulussa professorina ja tähdentänyt korkeakoulun asemaa lähtökohtaisesti voittoa tuottamattomana tutkimus- ja opetuslaitoksena. Voittoa tuottavan innovaatiotoiminnan harjoittamiseen tällaiselta julkisyhteisöltä puuttuu ns. governance-malli. Nelikantainen yhteistyömalli (---korkeakoulu-yritys-opiskelija) edellyttäisi korkeakoulun vastuullisilta professoreilta kykyä toimia asemassaan yrittäjyyden edistämiseksi tasapuolisesti. A katsoo, että B:n tutkimustyötä ohjannut professori C oli jättänyt opiskelija B:n

tutkijana ulkopuolelle sopimusketjusta, johon kuuluu kolme muuta osapuolta. C oli A:n mukaan aikapulaan vedoten myös ohjannut puutteellisesti projektitutkija B:tä mutta painostanut häntä sen sijaan allekirjoittamaan lisenssisopimuksen (lähemmin vastineessa s. 12).

A katsoo lisäksi, että hänen väitöskirjatyötä suunnitteleva poikansa B on perusteita syyllistetty. TKK uhkasi häntä jopa oikeudenkäynnillä käräjäoikeudessa. B ei ollut saanut korkeakoululta työsuhteensa alkaessa tietoa asemastaan korkeakoulussa. Myös opiskelijoiden immateriaalioikeudet olisi korkeakouluissa turvattava, mitä oli selvitetty jo vuoden 1965 komiteamietinnössä (1965:B16) ja opetusministeriön vuoden 1998 työryhmämuistiossa (9:1998). A katsoo, että TKK on kuitenkin itse laiminlyönyt keksintöasioita koskevat periaatteet. ----osaprojektin keksinnöllään pelastaneen B:n asemaa oli ensin vahvistettu ja sitten puolen vuoden päästä oikeuksia olikin kiistetty salassapitoa koskevin vihjailuin.

A on vastineessaan ja siihen liitettyssä B:n kertomuksessa selvittänyt yksityiskohtaisesti osapuolten välisiä neuvotteluja. A katsoo lopuksi, että ulkopuolinen yritys ei ollut pyynnöistä huolimatta yksilöinyt mitään liikesalaisuutta. Yritys oli kuitenkin hyväksynyt ----sopimuksen periaatteet, joiden mukaan projektin tulosteet ovat julkisia. B oli joutunut kärsimään menettelytapojen ja toimintaprosessien epäselvyyksistä.

Tekniikan ylioppilas B on vastineessaan 23.1.2001 kertonut, ettei ulkopuolinen yritys ollut koko projektin aikana kertonut, että heidän luovuttamansa aineisto voisi sisältää liikesalaisuuksia. Myöskään tutkimustyön ohjaajat eivät niistä huomauttaneet tai selvittäneet tutkimustyön pelisääntöjä ----projektissa. B:n mukaan salaisuusväitteet ovat tekaistuja lisenssineuvotteluja varten eikä liikesalaisuuksista ollut tehty myöskään sopimusta projektiosapuolena toimineen B:n kanssa. Hän oli kuitenkin poistanut päättötyöstään kolme ulkopuoliselta yritykseltä saamaansa kuvaa. B selvittää vastineessaan lähemmin käytyjä sopimusneuvotteluja ja saamaansa tutkimustyön ohjausta. B ihmettelee ristiriitaiseksi katsomaansa TKK:n käytäntöä ja neuvoja syntyneen keksinnön hyödyntämisessä sekä päättötyönsä ohjausta.

A lähetti tänne 19.2.2001, 13.3.2001, 26.4.2001 ja 27.4.2001 lisäkirjoitukset liitteineen. Hän kiirehtii kanteluasian käsittelyä ja kertoo muun ohella samasta asiasta kirjoitetun myös tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle.

2.3

Lisäselvitykset

Teknillisen korkeakoulun rehtori antoi 14.5.2001 vielä lisäselvityksen, jonka mukaan korkeakoulu teki 10.5.2001 B:n kanssa sopimuksen patenttien ja patenttihakemusten siirtämisestä TKK:lle. Korkeakoulu sitoutui maksamaan B:lle korvausta keksintöilmoituksesta ja keksintöpalkkiota. Sopimuksessa B sitoutui myötävaikuttamaan siihen, että A peruuttaisi eri viranomaisille tekemänsä kantelut ja itse irtisanoutuu niistä. B:n diplomityö ja DI-tutkinto hyväksyttiin TKK:ssa toukokuussa 2001.

Käytettävissäni on myös asian käsittelyä TV:n MOT-ohjelmassa --- koskeva aineisto, A:n tiedokseni --- lähettämä opiskelijoiden oikeusasemaa koskevan kirjallisen eduskuntakysymyksen KK 834/2001 vp. aineisto, yliopistojen ulkopuolisen rahoituksen valvontaa ja hallinnointia käsitelleen työryhmän muistio OPM 22:2001, yliopistokeksintötyöryhmän mietintö 6/2002, Sitran raportti 21/2002 (Yliopistotutkimuksen kaupallinen hyödyntäminen) sekä TKK:n kannanotto 9.9.2002 yllä tarkoitettuun yliopistokeksintötyöryhmän mietintöön.

A täydensi vielä 20.9.2002 lisäkirjoituksessaan kanteluaan, jonka hän samalla vaatimuksineen

uudisti. A arvostelee muun ohella B:n tutkimustyön ohjaajana aluksi kesällä 1999 toiminutta professori C:tä ja tutkimushankkeessa mukana ollutta yksityistä yritystä.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan pääsihteerin toimitti tänne 18.10.2002 jäljennöksen neuvottelukunnan vastauksesta B:lle. Neuvottelukunta ei ollut tutkinut B:n asiaa vaan antoi kirjeessään 2.4.2001 vain ohjauksen asian vireillepanoon ensin TKK:ssa.

3 RATKAISU

3.1 Kantelun tutkiminen

Suomen perustuslain (731/99) 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeusasiamies ei laillisuusvalvojana voi kantelussa pyydetyllä tavalla arvioida Teknillisen korkeakoulun käyttämän asiamiehen tai ----projektiin osallistuneen yksityisen yrityksen menettelyä. Asianajajien valvonta puolestaan kuuluu asianajajista annetun lain 6 §:n mukaan valtioneuvoston oikeuskanslerille ja asianajajayhdistyksen hallitukselle.

3.2 B:n diplomityön tarkastaminen ja valmistuminen

B toimi opinnäytetyötä valmistellessaan tutkimusapulaisena 1.7.1999 - 31.7.2000 --- osaksi rahoittamassa tavoitetutkimusprojektissa (---). Projektista rahoitettiin 80 %:a julkisista varoista ja 20 %:a mukana olleen ulkopuolisen yrityksen toimesta. Tämä yksityinen yritys antoi projektin toteutusta varten B:n käyttöön ---teknologiaa ja ---tutkimuksen pohjatietoja.

Projektin yhteydessä tehdyn B:n opinnäytetyön oli määrä valmistua vuoden 1999 loppuun mennessä, mutta työn valmistuminen viivästyi muun muassa siksi, että ----projektia johtanut professori ja yhteistyökumppanina ollut yritys vaativat eräiden työssä olleiden tietojen poistamista liikesalaisuuksina.

Hyödyntääkseen projektissa tekemäänsä keksintöä B lähetti TKK:n innovaatiokeskukselle 30.5.2000 keksintöilmoituksen ja siirsi keksinnön omalle yritykselleen. Keksinnön oikeuksien siirtämiseksi TKK:lle käytiin sittemmin sopimusneuvotteluja, jotka johtivat lopulta siihen, että korkeakoulu sopi 10.5.2001 B:n kanssa patenttien ja patenttihakemusten siirtämisestä TKK:lle. Tämän jälkeen B:n opinnäytetyö hyväksyttiin toukokuussa 2001 TKK:ssa ja hän valmistui diplomi-insinööriksi.

Kannanottonani B:n päättötyön arvioinnista ja käsittelyajasta totean seuraavan. Suomen perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Diplomi-insinöörin tutkinnon päättötyön käsittely on tässä tapauksessa pitkittynyt useista syistä johtuen. B:n jo elokuussa 2000 alustavasti tarkastettavaksi jättämän ja vasta toukokuussa 2001

lopullisesti hyväksytyn opinnäytetyön "---" kokonaiskäsittelyaika on ollut pitkä. Käsittelyaikaan on vaikuttanut muun muassa se, että työtä ohjannut opettaja, professori C oli tehnyt työhön parannusehdotuksia. Tutkimustyön ohjaajan esteellisyyden välttämiseksi työn ohjaaja oli lisäksi myöhemmin vaihdettu. Myös ulkopuolisen yrityksen toimenpiteet salassa pidettäviksi katsottujen tietojen suojaamiseksi ja B:n oma toiminta tutkimustyönsä kaupalliseksi hyödyntämiseksi viivästyttivät työn hyväksymistä.

Väitettyä viivästymistä arvioitaessa en kuitenkaan pidä ratkaisevana opinnäytetyön kokonaiskäsittelyaikaa vaan sitä, onko työ viivästynyt aiheettomasti jossakin työn arvioinnin käsittelyvaiheessa.

Asiaa kokonaisuudessaan arvioidessani olen päätenyt siihen, ettei B:n diplomi-insinöörin tutkinnon opinnäytetyön käsittely Teknillisessä korkeakoulussa ole viivästynyt aiheettomasti. Pitkään käsittelyaikaan on tässä tapauksessa ollut käsitykseni mukaan perustellut tutkimuksen tasoon, siihen sisältyvän keksinnön oikeuksiin ja tutkimuksen julkisuuteen liittyvät syyt. Käsittelyaikaan on vaikuttanut myös tutkimustyön ohjaajan vaihtaminen TKK:n rehtorille 27.9.2000 osoitetussa kirjeessä epäillyn esteellisyyden johdosta, mitä menettelyä pidän tässä tapauksessa perusteltuna. Tosin käsittelyaikaan on osaltaan vaikuttanut myös opiskelijan oikeusaseman puutteellinen selvittäminen, mutta tältä osin vaikutus on kuitenkin ollut välillinen. Käsittelen tätä kysymystä jäljempänä.

3.3

Opiskelijan oikeusturva yliopistotutkimuksen kaupallisessa hyödyntämisessä

A:n ja B:n kirjoitusten mukaan opiskelijan oikeusturva Teknillisen korkeakoulun ----projektissa vuosina 1999-2001 on yleensäkin ollut puutteellinen. Kirjoituksissa viitataan opiskelijan oikeudellisen aseman epävarmuuteen tällaisessa palvelussuhteessa erityisesti työsuhdekeksintöjen suhteen.

Oikeudesta työntekijän tekemiin keksintöihin annetun lain (656/67) 1 §:n 3 momentin mukaan yliopiston, korkeakoulun tai vastaavanlaisen tieteellisen opetuslaitoksen opettajaa ja tutkijaa ei tässä ominaisuudessaan ole pidettävä laissa tarkoitettuna työntekijänä. Tämä poikkeussäännös koskee vain yliopistojen varsinaisia opettajia ja tutkijoita, mutta ei avustavaa henkilökuntaa. Säännös ei sisällä kannanottoa tällaisessa opetuslaitoksessa tutkimustyötä tekevän opiskelijan asemasta.

Yliopistoasetuksen 16 §:n mukaan tässä asetuksessa tarkoitetaan opintosuorituksella väitöskirjaa, liseniaatintutkimusta, syventäviin opintoihin kuuluvaa tutkielmaa sekä sellaista kirjallista tai suullista kuulustelua, esitelmaa taikka taiteellista tai muuta suoritusta, joka sisältyy yliopiston opetussuunnitelmiin.

Selvitysten perusteella pidän näytettynä, että B:n asian osapuolilla ei ole ollut selkeää käsitystä työsuhdekeksintölain soveltamisesta TKK:n eri henkilöryhmiin. Palkatessaan B:n tutkimusapulaiseksi ko. projektiin TKK:n edustajat (tutkimustyön ohjaaja tai innovaatiokeskus) eivät ole selvittäneet B:lle, mitkä ovat korkeakoulun palkatun henkilökunnan tai opiskelijan oikeudet projektityön yhteydessä mahdollisesti tehtäviin keksintöihin. Vaikka TKK:n mukaan B:llä korkeakoulun työntekijänä ei ilmeisesti ole ollut oikeutta saada projektissa tekemäänsä keksintöä omiin nimiinsä, TKK:n innovaatiokeskus oli kuitenkin tarjonnut B:lle oikeuksien siirtosopimusta.

En pidä hyvän hallinnon ja opiskelijoiden oikeusturvan kannalta hyväksyttävänä sitä, että kysymyksessä olevan kaltaiseen projektiin osallistuvalla opiskelijalla ei jo heti työn alkuvaiheessa selkeästi kerrota hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Tässä tapauksessa erityisesti

opiskelija/tutkimusapulainen B:n asema ----projektissa olisi edellyttänyt tällaista neuvontaa ja tarvittaessa nimenomaista oikeuksista sopimista. Myös opetusministeriö on lausunnossaan katsonut, että TKK:n tulisi yleensäkin järjestää näistä asioista vastaaville virkamiehille tarvittavaa koulutusta.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 10 §:n 2 momenttiin viitaten lähetän tämän päätökseni edellä lausuttuine ohjaavine käsityksineen Teknilliselle korkeakoululle vastaisen varalle huomioon otettavaksi.

Totean kannanottonani lisäksi, että korkeakouluissa tehtävien keksintöjen asianmukainen hyödyntäminen edellyttää, että oikeudet näihin keksintöihin määritellään lainsäädännössä selkeästi. Puheena oleva kanteluasia osoittaa, että nykyinen lainsäädäntö on tulkinnanvaraista ja riittämätöntä erityisesti silloin, kun tutkimuksessa on mukana yliopistojen ulkopuolisia tahoja tai kun keksinnön tehnyt opiskelija toimii useassa eri roolissa.

Yliopistokeksintöryhmä onkin 3.6.2002 esittänyt mietinnössään, että säädettäisiin korkeakoulu-keksintölaki (lähemmin KTM 6/2002 s. 62-63). Se määritteli oikeudet korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin. Lakiin otettaisiin selkeyttävät säännökset siitä, että keksijällä olisi oikeus tulla tunnustetuksi keksijänä ja että hänellä olisi oikeus laatia keksintöä koskeva julkaisu (vrt. myös Yliopisto-lehti 16/2002 s. 30).

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 11 §:n 2 momenttiin viitaten kiinnitän opetusministeriön huomiota korkeakoulukeksintölain tai vastaavan sääntelyn tarpeellisuuteen. Tämän pitkään vireillä olleen hankkeen toteutumista tulisi mielestäni kiirehtiä.

3.4

Opinnäytetyön salassapito

Opinnäytetyö on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 21 kohdan mukaista poikkeusta lukuun ottamatta julkinen asiakirja. Teknillisen korkeakoulun omaksuman periaatteen mukaan opinnäytetyön mahdollinen liikesalaisuuksia sisältävä aineisto on jätettävä tausta-aineistoksi ja itse opinnäytetyö laadittava siten, että se voidaan kokonaisuudessaan julkaista. TKK oli tähän vedoten edellyttänyt B:n asiassa, että julkisesta opinnäytetyöstä poistettiin ulkopuolisen yrityksen liikesalaisuuksina pitämät kohdat. Selvitysten mukaan eräät korkeakoulut, esimerkiksi Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu ja Oulun yliopisto, tulkitsevat julkisuuslakia siten, että yliopistollisten opinnäytetöiden julkisuutta koskeva pääsääntö on julkisuuslain 24 §:n 20 kohta, jonka mukaan asiakirjat, jotka sisältävät tietoja yksityisestä liike- ja ammattisalaisuudesta, ovat salassa pidettäviä. Opetusministeriö on ilmoittanut yhtyvän TKK:n näkemykseen liikesalaisuuksien käsittelystä opinnäytetöissä.

TKK ei ole mielestäni menetellyt lainvastaisesti tai ylittänyt korkeakoululle kuuluvaa harkintavaltaa vaatiessaan liikesalaisuuksina pidettävien tietojen siirtämistä opinnäytetyön tausta-aineistoon siten, että itse työ on kokonaan julkinen. Pidän TKK:n omaksumaa käytäntöä opinnäytetöiden julkisuudesta myös perustuslain 12 §:n sisältämän julkisuusperiaatteen näkökulmasta perusteltuna. Julkisuus edistää opinnäytetöiden ja siten myös opetuksen saattamista riittävän laajan tieteellisen ja muun arvioinnin kohteeksi.

Koska oikeusministeriö seuraa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain täytäntöönpanoa, lähetän myös oikeusministeriölle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Asia ei anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin.

Jäljennökset tästä päätöksestä lähetetään lisäksi tiedoksi opetusministeriölle, julkisin varoin rahoitettua tutkimusta ohjaavalle kaupp- ja teollisuusministeriölle ja Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle.

A:n ja B:n kirjoitusten liitteet palautetaan heille tämän päätökseni ohessa.